

Της Ειρήνης Καμπερίδου,
Β.Α., Μ.Α., Πανεπιστήμιο Αθηνών, μέλος Ε.Ε.Π.

ΝΑΥΠΗΓΙΚΗ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Έλληνες, οι μεγαλοφυέστεροι κατασκευαστές πλοίων

«Ο άνθρωπος του Αιγαίου» Από την Εποχή του λίθου

Η λίθινη πλάρω πάνω στην οποία πατάει η γνωστή “Νίκη της Σαμοθράκης” του Παιόνιου θα μπορούσε να συμβολίζει τη μεγάλη νίκη που σημείωσε ο άνθρωπος πάνω στη θάλασσα του Αιγαίου κατά τη Νεολιθική περίοδο. Κατά την περίοδο αυτή αρχίζει η ναυσιπλοΐα στο Αιγαίο! Είναι απίστευτο και δύμως βεβαιωμένο απόλυτα από την προϊστορική Αρχαιολογία.

Κατά την περίοδο 9000 π.Χ.-6000 π.Χ., που στη μέση Ανατολή εξημερώνονται τα ζώα (πρόβατο, σκύλος, βόδι), αρχίζει η καλλιέργεια των δημητριακών (8000 π.Χ.) και εφευρίσκεται ο αργαλείος (7000 π.Χ.), στο Αιγαίο κατασκευάζονται “περόφανα” πλοία για αλιεία, το εμπόριο των οιφιανού και μάλιστα του χαλκού (6000 π.Χ.).

Ο “άνθρωπος του Αιγαίου” κατακτά την κορυφή της πρώτης ναυσιπλοΐας της ιστορίας.

Το κουπί και ο φλόκος γίνονται σύμβολα του Αιγαίου.

Οι πρώτες θαλασσοκρατορίες

Η “Κυκλαδική”, η “Μινωική” και η “Μυκηναϊκή” είναι οι πρώτες “θαλασσοκρατορίες” του κόσμου.

Κυκλαδίτες θεμελιώνουν μια θαλασσοκρατορία του οιφιανού και της κυκλαδικής τέχνης. Μινωίτες θεμελιώνουν τη θαλασσοκρατορία του πρώτου ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Μυκηναίοι θεμελιώνουν θαλασσοκρατορία της κυρίως Ελλάδας.

Προελληνες και Έλληνες “οργώνουν” το Αιγαίο και τη Μεσόγειο.

Προελληνικά και ελληνικά καρδιά γίνονται σύμβολα, φορείς και φαινόμενα πολιτισμού, διακίνησης ανθρώπων,

αγαθών και γνώσης. Ποτέ άλλοτε δεν κατακτήθηκε τόση γνώση όση με τα καρδιά αυτά - ούτε ακόμα και με την ανακάλυψη του Νέου Κόσμου.

Την εποχή αυτή, την ώρα που κατασκευάζονται καρδιά, δημιουργείται πολιτισμός, ο πρώτος πολιτισμός της Ευρώπης. Ένας από τους πρώτους της Ιστορίας.

Οι Έλληνες στο Αιγαίο

Έλληνες είναι οι πρώτοι και μεγαλύτεροι θαλασσοπόροι της ανατολικής Μεσογείου. Από την αρχαική εποχή έχουν “κατακτήσει” ολόκληρη τη Μεσόγειο, τη Μαύρη Θάλασσα. Στους πρώιμους κλασικούς χρόνους φθάνουν μέχρι τις αφρικανικές ακτές του ατλαντικού, της Ευρώπης και τη Μ. Βρετανία.

Την εποχή του Μ. Αλεξάνδρου ο Πυθέας ο Μασσαλιώτης αναλαμβάνει την “εκστρατεία” για το Βόρειο Πόλο και φτάνει πολύ πιο πάνω απ’ τη βόρεια Μ. Βρετανία και λίγο αργότερα στις Ινδίες ο Ίππαλος ανακαλύπτει και περιγράφει τους ανέμους Monsum στον Ινδικό ωκεανό.

Ο “περίπλους” των Ελλήνων της Ελληνιστικής περιόδου επεκτείνεται συνεχώς. Τον 6ο αιώνα μ.Χ. οι Έλληνες φτάνουν στην Κίνα.

Στο μεταξύ έχουν εξερευνήσει τα περισσότερα μεγάλα ποτάμια, όπως το Νείλο, το Δούναβη και τα ποτάμια που χύνονται στον Εύξεινο πόντο.

Προϋπόθεση αυτών των κατακτήσεων των Ελλήνων ήταν το ναυτικό δαιμόνιο ενός θαλασσινού λαού και τα επιτεύγματα τους στη ναυπηγική και τη ναυσιπλοΐα στο Αιγαίο.

Η αιγαιακή ναυπηγική

Ηδη γύρω στα 1200 π.Χ. κατασκευά-

ζονται πλοία μήκους 20 μ. με ιστούς για πανιά και κουπιά. Γύρω στα 704 π.Χ. οι Έλληνες βελτιώσαν τη διήρη, η οποία χώρεσε διπλάσιο πλήρωμα στο ίδιο μήκος πλοίου.

Απ’ τη διήρη εξελίχθηκε πολύ γρήγορα η τριήρης. Οι τριήρεις ήταν ευέλικτα πλοία με ισχυρή πλώρη και έγιναν τα κλασικά πολεμικά πλοία των Ελλήνων. Μπορούσαν να φτάσουν με μεγάλη ταχύτητα κάθε εχθρικό πλοίο και να επιτεθούν από όποια πλευρά ήθελαν.

Η τριήρης χρησιμοποιούσε και τα πανιά με ιστούς, τα οποία μπορούσαν να μετακινηθούν.

Μαζί με την τριήρη η ελληνική ναυπηγική κατασκεύαζε μια μεγάλη ποικιλία ιστιοφόρων και πλοίων παντός τύπου.

Ιστιοφόρα με πολλούς ιστούς ανήκαν στα προγράμματα αυτής της Ναυπηγικής.

Αλιείς των ακτών, των λιμνών και των ποταμών χρειάζονταν μια σειρά από ανοιχτά πλοία, τα οποία κατασκευάζονταν κατά παραγγελία. Τα πλοία αυτά εμφάνιζαν και στοιχεία τα οποία ήταν αναγκαία για την εργασία στην οποία αποσκοπούσαν.

Για τους κωπηλάτες υπήρχαν καθίσματα και υποπόδια για να στηρίζονται τα πόδια τους: επίσης καμπίνες, κρεβάτια και κουζίνα.

Τα πλοία ονομάζονταν ανάλογα με τον αριθμό των κωπηλατών.

Η Πεντηκόντορος π.χ. είχε 50 κωπηλάτες.

Γύρω στα 400 π.Χ. ανακατασκευάστηκε στις Συρακούσες μια Υψηλο-πολυήρης σε Πλατο-πολυήρη, όπου τοποθετήθηκαν πολλοί κωπηλάτες καθισμένοι κατά πλάτος. Έτσι έγινε το πλοίο πιο δυνατό και πιο γρήγορο.

Γενικά τον ελληνικό στόλο τον αποτελούσαν τετρήρεις, σπανιότερα δε πεντή-

ρεις, διότι αυτές είχαν προβλήματα διαμονής του προσωπικού. Πλοία τα οποία κατασκευάστηκαν για 800-1000 κωπηλάτες είχαν προβλήματα, διότι έπρεπε συχνά το προσωπικό και βγαίνει στη ξηρά.

Η ναυτιγική του Αιγαίου κατασκεύαζε κυρίως εμπορικά ιστιοφόρα ή πλοία για τη διακίνηση των ανθρώπων.

Από αρχαίες περιγραφές είναι γνωστό με ακρίβεια ένα πλοίο, η "Ισις", μήκους 54 μ., πλάτους 13,5 μ. και ύψους 13 μ., 2.800 BRT.

Πάνω από 3.000 BRT έφτανε η "Συρακουσία" την οποία κατασκεύασε ο Ιερών Β', η οποία αργότερα ονομάστηκε "Αλεξάνδρεια".

Ήταν ένα γιγαντιαίο πλοίο με 30 καμπίνες των 4 κλινών και 3 σαλόνια για φαγητό, χορό και συζήτηση στη γραμμή Συρακουσές - Αλεξάνδρεια, διότι ήταν δύσκολο να ελλιμενιστεί σε άλλο λιμάνι.

Συνήθως όμως τα επιβατικά πλοία του Αιγαίου δεν ξεπερνούσαν τους 150 τόνους, παρείχαν δυνατότητες για συνεστίαση, μουσικά και "φιλολογικά" βραδινά και σύντομες επισκέψεις ενδιάμε-

σων λιμανιών.

Επειδή τα ιστιοφόρα ήταν διαφορετικών μεγεθών και τύπων, υπήρχαν και διάφορα ονόματα "πειρατικά", "τοναλιευτικά" για την αλιεία τόνου στον Εὔξεινο πόντο, "κοινοτικά" κ.λπ.

Ήδη από τον 5ο αιώνα π.Χ. γίνονταν παραγγελίες για την κατασκευή πλοίων στην Αθήνα - την πρώτη μεγάλη ναυτιγική δύναμη, της οποίας τη θέση πήραν αργότερα οι Συρακούσες και η Αλεξάνδρεια.

Διάσημα πλοία

Στα διάσημα πλοία του Αιγαίου ανήκουν α) Η "Αργώ" των Αργοναυτών, β) το πλοίο του Θησέα, γ) τα πλοία του Τρωικού Πολέμου όπως και τα μινωικά και τα μυκηναϊκά, δ) τα πλοία των Περσικών Πολέμων, ε) η "Πάραλος" και η "Απολλωνία", τα δυο ιερά καράβια των Αθηναίων, στ) τα πλοία του Φιλίππου, η) τα πλοία που μεταφέρουν τους Απόστολους στο Αιγαίο, η) οι Ναυαρχίδες των Βούζαντινών αυτοκρατόρων, θ) τα ένδοξα καράβια της ελληνικής Επανάστασης...

Στο Αιγαίο η κάθε παραλιακή πόλη

είχε το λιμάνι της και δίπλα εγκαταστάσεις ναυπήγησης πλοίων κάθε τύπου.

Η παράδοση αυτή συνεχίστηκε και κατά τη θωμαϊκή και βυζαντινή περίοδο, όπως και κατά τους νεοελληνικούς χρόνους.

Στους βυζαντινούς χρόνους την τριήρη τη διαδέχτηκε ο "δρόμων", ένα από τα τελείωτερα έργα ναυτιγικής που κατασκευάστηκαν ποτέ. Παράλληλα συνεχίστηκε η κατασκευή ποικιλόμορφων πλοίων για διάφορους σκοπούς.

Στα νεοελληνικά χρόνια το σύμβολο του Αιγαίου λέγεται "καΐκι", ένα αληθινό μορφολογικό θάύμα.

Βέβαια η κατασκευή πλοίων στο Αιγαίο, διάφορων μεγεθών και χρήσεων, συνεχίζεται. Οι ελληνικοί "ταρσανάδες" στο Αιγαίο συνεχίζουν μια πανάρχαια μεγάλη ελληνική παράδοση, η οποία δείχνει τη μεγαλοφυία ενός ναυτικού λαού που είναι άρρηκτα δεμένος με το Αιγαίο.

Η ναυτιγική του Αιγαίου είναι λαϊκή, είναι έργο του ίδιου λαού που ζει στο Αιγαίο από τα προϊστορικά χρόνια μέχρι σήμερα.